

บทที่ ๒

แนวคิดในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน

แนวคิด หรือสารัตถะ ก็คือ ทรรศนะที่ผู้แต่งแสดงให้เห็นถึงธรรมชาติของชีวิตอย่างหนึ่งของผู้คน หรือทศนะที่ผู้แต่งมองดูความเป็นไปในโลกมนุษย์แล้วนำมาแสดงให้ประจักษ์แก่ผู้อ่าน โดยใช้เนื้อเรื่องเป็นเครื่องสื่อสาร สารัตถะจึงเป็นจุดมุ่งหมายอันเป็นแก่นสารของเรื่อง หรือเป็นความคิดสำคัญในเรื่องที่ผู้แต่งสื่อมายังผู้อ่าน (กฤษณา มัทธิกะมาส ๒๕๒๕ : ๑๐๒)

นาธิกา มงคลคำนวนเขตต์ กล่าวว่าแนวคิด หมายถึง ความคิดสำคัญของเรื่องของผู้เขียน ต้องการนำเสนอมาให้ผู้อ่านทราบโดยถ่ายทอดผ่านทางเรื่องราวในนวนิยาย เป็นตัวกลางในการสื่อความคิดนั้นมายังผู้อ่าน อาจจะเป็นทศนะหรือประสบการณ์ของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ นั้นเอง ถือเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งในนวนิยาย เพราะมีบทบาทหรือมีหน้าที่เป็นแกนหลักที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดลักษณะของโครงเรื่อง ตัวละคร บทสนทนาและรายละเอียดต่าง ๆ ภายในเรื่อง (นาธิกา มงคลคำนวนเขตต์ ๒๕๒๗ : ๓๖)

แนวคิด ในวิทยานิพนธ์นี้จึงหมายถึง ความคิดสำคัญของเรื่องของผู้เขียนต้องการสื่อมายังผู้อ่าน โดยผ่านทางเรื่องราวในนวนิยาย เป็นทศนะของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องราวต่าง ๆ นั้นเอง แนวคิดจะปรากฏอยู่ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง เป็นสิ่งที่เชื่อมโยงเรื่องราวทั้งหมดเข้าด้วยกัน โดยผู้เขียนจะต้องสร้างองค์ประกอบในนวนิยายทั้งหมดให้สอดคล้องกันเพื่อนำไปสู่แนวคิดของเรื่องที่ต้องการเสนอได้อย่างชัดเจน เมื่อผู้อ่านได้ทราบถึงแนวคิดที่ผู้เขียนเสนอออกมานั้นจะทำให้เข้าใจถึงทศนะที่ผู้เขียนมีต่อสิ่งต่าง ๆ ทั้งการมองโลก และมองชีวิตในแง่มุมต่าง ๆ

แนวคิดที่พบในนวนิยายของกฤษณา อโศกสิน ที่ได้รับรางวัลทั้ง ๑๗ เรื่องนั้น สามารถแบ่งออกได้ดังนี้

- ก. แนวคิดเกี่ยวกับความรัก
- ข. แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว
- ค. แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางดำเนินชีวิต
- ง. แนวคิดเกี่ยวกับสังคม

จ. แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง

ก. แนวคิดเกี่ยวกับความรัก เมื่อวิเคราะห์นวนิยายของกฤษณาหัง ๑๗ เรื่องแล้วพบว่า กฤษณาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความรักไว้ดังนี้ คือ

๑. ความรักที่มากเกินไปก่อให้เกิดความสูญเสีย
๒. ความรักที่ต่างฐานะนั้นเป็นไปไม่ได้ในสังคมปัจจุบัน

๑. ความรักที่มากเกินไปก่อให้เกิดความสูญเสีย

กฤษณาเสนอแนวคิดดังกล่าวนี้ไว้ในเรื่อง บ้านชนน เพียงเรื่องเดียวว่า การทุ่มเท ยึดถือความรักเป็นสรณะ เป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตนั้นเป็นผลร้ายกับชีวิต ผู้เขียนได้เสนอแนวคิดที่ว่าความรักที่ทุ่มเทมากเกินไปนั้นก่อให้เกิดความสูญเสีย ผ่านทางตัวละครเอกฝ่ายหญิงในเรื่อง คือ เหมือนแพร ความรักที่เหมือนแพรมีให้กับพัคโบกนั้นเป็นความรักแบบทุ่มเท เธอทุ่มเทให้กับเขาหมดทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่ว่าจะเป็นความรักที่มีให้อย่างสุดหัวใจ ร่างกายรวมไปถึงอนาคตที่เต็มไปด้วยความหวังและความฝัน เธอชวนขวยพยายามที่จะมีบ้านเป็นของตัวเองและหวังที่จะสร้างครอบครัวที่อบอุ่นกับเขา แต่พัคโบกไม่ได้ทุ่มเทและมุ่งมั่นสร้างฝันเหล่านั้นอย่างจริงจังเช่นเหมือนแพร ชีวิตของเขาดำเนินไปเรื่อย ๆ มีความสุขและสนุกสนานไปวัน ๆ เจ้าสำราญ ทำทุกอย่างตามความพอใจและความต้องการของตัวเอง แม้ว่าเขาจะจริงจังกับเหมือนแพรมากกว่าผู้หญิงคนอื่น แต่เขาก็ยังรักสนุกอยู่เหมือนเดิม และไม่เห็นคุณค่าในสิ่งที่เธอทุ่มเทให้ เมื่อเขายอมรับว่าเขาไปชอบผู้หญิงอีกคนหนึ่งทั้ง ๆ ที่เขากำลังจะแต่งงานกับเธอ ความผิดหวังและเสียใจอย่างรุนแรงประกอบกับการที่ไม่ได้ตั้งใจไว้สำหรับความผิดหวังเลยทำให้เธอตัดสินใจฆ่าตัวตายในที่สุด เพราะเธอได้ทุ่มเทให้เขาไปหมดแล้วทั้งชีวิต ถึงแม้เธอจะรู้สึกถึงความแตกต่างระหว่างเธอกับพัคโบกแต่ก็สายเกินกว่าที่เธอจะถอนตัวถอนใจจากเขาได้แล้ว ดังจะเห็นได้จากการ์ตูนที่ผู้เขียนเขียนว่า

“แพรคิดเองค่ะพ่อ แพร่ทุ่มเองแพรรักเขามากจริง ๆ ค่ะ ไม่ได้คิด ดันทุนกำไร แพร่บอกพ่อแล้วไซ้ใหม่ว่าแพรทุ่มแค่หมดตัว”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๗ : ๓๕๒)

“หล่อนหมดกำลังใจที่จะทำอะไรทุกสิ่งโดยสิ้นเชิง หล่อนรู้สึกเหมือนตัวเองกำลังแลดูปราสาททราย หลังจากนั้นค่อย ๆ พัง ยอดของมันที่ดูสวยอยู่เมื่อไม่นานค่อย ๆ แตกร้าวร่วงหล่นลงมาพร้อมพรั่ง ความรู้สึกของคนหนึ่งซึ่งผูกพันกับอีกคนหนึ่งสุดหัวใจ ทุ่มเทอย่างสุดความสามารถนั้นเจ็บปวดปานนี้เองหรือ เมื่อตระหนักแน่ชัดว่าสิ่งที่ตนผูกพันและทุ่มเททั้ง

หลาย ไม่มีราคาต่างนา ไม่มีน้ำหนักสำหรับเขาเลย มันเหมือนปุยนุ่น หรือขนนกที่ปลิววูบวาบ เพียงเพื่อจะเป็นภาพ หวาน ๆ ตกแต่ง บรรยากาศชั่วคราวช่วยยามเท่านั้น ไม่มากไปกว่านั้น”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๗ : ๓๖๕-๓๖๖)

“ฉันไม่ฟังอะไรคุณอีกแล้ว ไม่ฟังอีก ความอดทนของฉันสุดสิ้นแล้วในวันนี้ ฉันหมดเนื้อหมดตัว...แล้ว...แล้วก็หมดจริง ๆ”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๑๗ : ๓๗๕-๓๗๖)

ความรักที่เกิดขึ้นนั้น ควรจะมีความพอดีกันระหว่างผู้หญิงและผู้ชาย ทุ่มเทให้กัน และกัน ทั้งความรักที่ควรมีให้ต่อกัน หรือความฝันถึงอนาคตก็ต้องมีส่วนร่วมกัน อย่างเท่า ๆ กัน ไม่ใช่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งที่ทุ่มเทอยู่เพียงฝ่ายเดียว เมื่อทุ่มเทไปมากเท่าใด ความหวังที่จะพบกับความสำเร็จก็มากเท่านั้น เมื่อไม่เป็นอย่างที่หวังความเสียใจก็มากตามไปด้วย ความรักแบบทุ่มเทนี้เป็นความรักที่มากจนเกินขอบเขตของความพอดีไป ไม่มีการเผื่อใจไว้เลย ถ้าหากผิดหวังมากและเสียใจอย่างรุนแรงจนไม่มีกำลังใจที่จะฝ่าฟันให้ผ่านพ้นความทุกข์ในช่วงนี้ไปได้ อาจขาดสติจนถึงกับฆ่าตัวตายก็เป็นได้ ถือได้ว่าความรักแบบนี้เป็นโทษมากกว่าจะเป็นผลดี พฤติกรรมเช่นนี้ของเหมือนแพรมีความเป็นไปได้ เพราะผู้เขียนสร้างเหมือนแพรให้มาจากครอบครัวที่ไม่อบอุ่น เด็บโตขึ้นมาในโรงเรียนประจำ พ่อและแม่ของเหมือนแพรแยกทางกันตั้งแต่เธอยังเด็ก และเธอก็ถูกส่งเข้าไปอยู่โรงเรียนประจำจนกระทั่งเรียนจบ เธอจึงกลายเป็นคนที่ขาดความรัก คิดมาก ใจน้อย ชอบเปรียบเทียบชีวิตของตนเองกับคนอื่น และมักจะคิดว่าตัวเองขาดสิ่งต่าง ๆ ในชีวิต โดยเฉพาะทางด้านจิตใจ อารมณ์หวั่นไหวง่าย ต้องการและชวนขวยที่จะมีบ้านและครอบครัวที่อบอุ่นเป็นของตัวเองอย่างมาก เมื่อเธอมีความรักเธอจึงทุ่มเทให้กับความรักอย่างมุ่งมั่นจริงจัง และยึดถือเอาความรักนั้นเป็นทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิต ทำทุกอย่างเพื่อให้รักนั้นคงอยู่กับเธอโดยไม่คิดเผื่อใจไว้เลย เมื่อต้องประสบกับความผิดหวัง เธอจึงไม่สามารถที่จะอดทนต่อผู้ให้ผ่านพ้นความทุกข์ไปได้

๒. ความรักที่ต่างฐานะนั้นเป็นไปได้ในสังคมปัจจุบัน

กฤษณา แสดงให้เห็นว่าความแตกต่างกันในทุก ๆ ด้านทั้งฐานะ ทางเศรษฐกิจ สังคม และระดับการศึกษานั้นไม่เอื้ออำนวยให้ชีวิตคู่ประสบความสำเร็จได้ เพราะคนที่อยู่ด้วยกันได้อย่างมีความสุขนั้นจะต้องมีความเหมาะสมกัน มีพื้นฐานชีวิตที่ใกล้เคียงกัน กฤษณา ได้สะท้อนให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวคิดนี้ไว้ในเรื่อง ฝนกลางฤดูฝน เพียงเรื่องเดียว กล่าวคือ ครอบครัวของนายเกตุ ซึ่งมีอาชีพเป็นหัวหน้ายามอยู่ที่บริษัทแห่งหนึ่ง มีฐานะยากจนแต่หมายสูง

อยากจะให้ลูกสาวสบายด้วยการแต่งงานกับผู้ชายที่เพียบพร้อมทุกอย่างทั้งทรัพย์สินสมบัติ คุณสมบัติและรูปสมบัติ นายเกตุชื่นชม สุรเสน ลูกชายเจ้าของบริษัทที่เขาและลูกสาว คือ สะแกวัลย์ ทำงานอยู่ นายเกตุหวังจะให้สะแกวัลย์ไปแต่งงานกับสุรเสนโดยไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างในด้านต่าง ๆ ของสุรเสนกับครอบครัวของตัวเองเลย เพราะคิดว่าเขามีทุกอย่างแล้วคงไม่ต้องการอะไรอีก ดังคำพูดของนายเกตุที่ว่า

“ก็ไม่น่า...คนเขามีทั้งเงิน ทั้งความรู้ เขาไม่ต้องเลือกอะไรอีกแล้ว
เลือกเอาคนที่เขารักเท่านั้นแหละ”

(กัญญ์ชลา ๒๕๑๗ : ๒๕)

นายเกตุและสะแกวัลย์นั้นมองสุรเสนแต่ในแง่ที่ดี โดยหารู้ไม่ว่าเขาคิดอยากได้สะแกวัลย์ไว้เป็นแค่ภรรยาเก็บเท่านั้น ดังที่ผู้เขียนบรรยายให้เห็นถึงความคิดของสุรเสนว่า

“สุรเสนยิ้มในหน้า คะเนได้ทันทีว่า เด็กสาวผู้นี้หมายสูงเกินกว่า
ฐานะของตนเป็นอันมาก และผู้ที่หมายสูงเช่นนี้...ดั่งง่าย...หากว่ามี
เครื่องหล่อพอกแก้ความกระหายของหล่อน
ยังนายเกตุอีกล่ะ ทำทางของชายหัวหน้านายม บ่งบอกให้รู้อย่างชัดเจน
ว่าเขาใฝ่ฝันจะสวมเกือกแก้วให้ลูกสาวคนเดียวของเขาอย่างเต็มกำลัง
สามารถ”

(กัญญ์ชลา ๒๕๑๗ : ๑๔๑)

“สุรเสนนึกเวทนาเกตุครามครัน คุณก็ดูถูก สงสารก็สงสาร “มันไม่
น่าจะหัวสูงเอามาก ๆ ขนาดนี้เลย” เขาอยากจะบอกแก่ว่า “หมดสมัย
แล้วนะเกตุที่นายจะฝันเพื่องแบบนี้”
“ยังไง ๆ นายก็ต้องเจียมตัวมั้งนะ รู้จักก้มลงดูตัวเองเสียก่อน ก่อนที่
เราจะไปหวังสูงขนาดนั้น”

(กัญญ์ชลา ๒๕๑๗ : ๑๕๐)

“ความจริง หล่อนไม่ได้น่าจะเสียสาวง่ายขนาดนี้เลย เพราะดู ๆ หล่อนก็ระมัดระวังตัวดีอยู่ ผันเพื่ออะไรหรือไม่ อาจจะใช่...ทั้งพ่อของ หล่อนและตัวหล่อนปล่อยให้ตกอยู่ในความฝัน วาดภาพหนุ่มชั้นดี ร่ำรวย มีความรู้ มีตระกูลไว้สูงเกินไป ทั้ง ๆ ที่ความจริงมันไม่ใช่เช่นนั้น”

(กัญญาชลา ๒๕๑๗ : ๑๕๕-๑๕๖)

ตัวสุรเสนเอง และพ่อแม่ของเขานั้นต่างก็ต้องการที่จะมีภรรยาหรือบุตรสะใภ้ที่มีฐานะทาง เศรษฐกิจสูง มีความรู้ อยู่ในสังคมระดับเดียวกับเขา สามารถทำให้เขาภาคภูมิใจได้เมื่ออยู่ต่อ หน้าคนอื่น แต่สะแกวัลย์ไม่มีคุณสมบัติใด ๆ ที่จะทำให้เขาภาคภูมิใจได้เลย ท้ายที่สุดทั้งตัวนายเกตุ และสะแกวัลย์ก็ต้องเสียใจกับความฝันที่เกินตัวของพวกเขานั่นเอง ในสังคมปัจจุบันความรักรวม ไปถึงการแต่งงานต่างฐานะแทบเป็นไปไม่ได้เพราะทุกคนไม่ว่าชายหรือหญิงย่อมต้องการแต่งงาน กับคนที่มีความเหมาะสมกับตัวเองในทุก ๆ ด้านทั้งฐานะ การศึกษาและสภาพสังคม การฝันหรือ หมายสูงเกินไปโดยไม่คำนึงถึงสภาพของตัวเองนั้นอาจทำให้ต้องเสียใจภายหลัง ผู้เขียนได้แสดง ให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวคิดนี้ไว้หลาย ๆ ตอน เพื่อเน้นให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวคิดที่ว่า ความรักและการ แต่งงานที่ต่างฐานะนั้นเป็นไปได้ยากในสังคมปัจจุบันได้อย่างชัดเจนขึ้น เช่น

“ยังงี้ก็คิดให้มากน้า วัลย์น้า สำหรับพี่นะ เห็นว่าพ่อคิดผิด ผิดถนัด เลยที่หมายจะคว่าเอาคนชั้นนั้น เห็นมานานักต่อนักแล้ว คนมีเงินนะ แถ เอย เขาก็อยากได้คนชั้นเดียวกัน มีทั้งเงิน ทั้งความรู้ ทั้งศักดิ์ตระกูล... แกนี่กว่าเขาไม่เลิอกงั้นหรือ”

“ทำไม... ความรักจะเกิดขึ้นกับคนต่างชั้นไม่ได้หรือ”

“ได้...แต่ยาก”

(กัญญาชลา ๒๕๑๗ : ๑๗๖)

“ฉันไม่รู้...บวกลบคูณหาร นี้ ฉันคิดประสาพ่อคน แม่คน เรามัน ฐานะ เขามันอีกฐานะ เขาจะมาชั้นขมยินดีอะไรกะเรา แกต้องคิดข้อนี้ ให้มาก ๆ ถ้าหากว่า ผัวดี คือการที่เขารักลูกเราดี เสียใจเราดีกว่าลูก เราดี ถึงเขาไม่มีเงินเป็นคนเดินถนนอย่างเรา ๆ ฉันก็ว่าเขาดีกว่าไอ้คนที่ มียศฐาบรรดาศักดิ์ แต่เห็นลูกเราเป็นกรวดเป็นทราย”

(กัญญาชลา ๒๕๑๗ : ๒๕๗)

“ขอให้คุณรู้ไว้เถอะว่า ผู้ชายนะเขาไม่จ้อผู้หญิงดอก...เขาทะนงตัวว่า เขาจะหาผู้หญิงซักก็คนที่หาได้ มีคุณสมบัติมากมายแค่ไหนก็หาได้ ถ้า เขาจะหาภรรยาสักคนเขาก็ต้องหาที่คู่ควรกับเขา มีตำแหน่งฐานะ ความรู้ ความงามทุกอย่างเท่าที่จะทำให้เขาอึ้ง และไม่ปมด้อย เมื่อ เทียบกับภรรยาเพื่อนฝูง”

(กัญญาชลา ๒๕๑๗ : ๓๖๗)

“ความจริงก็ควรจะเป็นเช่นนั้น นายเกตุเองต่างหากที่เข้าใจผิดตลอด มาว่าหนุ่มสมัยใหม่ถอยห่างจากบิดา มารดา มิให้บิดามารดามี บทบาทในการเลือกคู่ครอง แต่สิ่งที่ยิ่งกว่านั้นก็คือ หนุ่มสมัยใหม่ ฉลาดกว่า กล่าวคือ เขามีได้คำนึงถึงความรักอย่างเดียวหรอก แต่คำนึง ถึงวิถีชีวิตในอนาคตด้วย เป็นต้น สตรีผู้จะมาเป็นคู่เคียงของเขานั้นมี คุณค่าอย่างใดบ้างที่น่ายกย่องที่น่าจะเป็นเมีย และเป็นแม่ของลูกเขา ได้ โดยเขาไม่ต้องมีปมด้อยในภายหลัง”

(กัญญาชลา ๒๕๑๗ : ๔๔๓)

ข. แนวความคิดเกี่ยวกับครอบครัว แนวความคิดเกี่ยวกับครอบครัวนี้เป็นแนวความคิดที่ถกเถียงกันมากที่สุดในนวนิยายมากที่สุดและมีอยู่หลายประการด้วยกัน การที่ผู้เขียนเน้นในการเสนอแนวความคิดนี้มากที่สุด เพราะผู้เขียนมุ่งจะแสดงให้เห็นว่าถึงแม้ครอบครัวจะเป็นเพียงหน่วย เล็ก ๆ ในสังคมแต่ทว่ามีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสถาบันพื้นฐานของสังคม หากครอบครัวมีปัญหาที่จะกระทบกระเทือนถึงความสงบสุขของสังคมส่วนใหญ่ อาจก่อให้เกิดปัญหาสังคม ตามมาอีกมากมาย ถกเถียงกันได้ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเหล่านี้จึงเขียนนวนิยายที่เสนอ แนวคิดในด้านนี้ขึ้นมาเป็นส่วนใหญ่ โดยจะเสนออย่างเจาะลึกลงไปในเรื่องเฉพาะจุดหรือ เฉพาะเรื่องต่าง ๆ กันออกไปซึ่งถือเป็นการเสนอแนวคิดหรือปัญหาในลักษณะที่แคบแต่ลึก คือ เป็น ปัญหาครอบครัวที่เสนอออกมาให้เห็นถึงเหตุของปัญหาและผลที่เกิดขึ้นตามมาอย่างละเอียดชัดเจน โดยถกเถียงกันได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว ไว้ดังนี้

๑. การแต่งงานโดยปราศจากความรักนั้นจะทำให้เกิดการหย่าร้าง
๒. การแต่งงานแล้วประสบปัญหาต่าง ๆ
๓. พ่อ แม่ ควรทำตัวเป็นพระของลูก
๔. พื้นฐานการอบรมมีผลต่อพฤติกรรมและจิตใจของลูก
๕. ลูกหลานควรเอาใจใส่ผู้สูงวัยในครอบครัว

๑. การแต่งงานโดยปราศจากความรักนั้นจะทำให้เกิดการหย่าร้าง

กฤษณาได้เสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวคิดนี้ไว้ในเรื่อง เพลงบินโบงิ้ว เพียงเรื่องเดียวว่า การแต่งงานนั้นจะต้องมีความรักเป็นพื้นฐาน เพราะเป็นส่วนแรกที่สำคัญในการสร้างชีวิตครอบครัว หากคู่ใดแต่งงานกันโดยปราศจากความรักต่อกัน หรือแต่งงานเพราะหวังผลประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ชีวิตสมรสก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้ และอาจทำให้สามีภรรยาประพฤติดีศีลธรรมด้วยการนอกใจได้ กฤษณาได้เสนอแนวคิดในเรื่องการแต่งงานโดยปราศจากความรักจะทำให้เกิดการหย่าร้างนี้ โดยผ่านชีวิตสมรสของตัวละคร ๒ คู่ คือ จอมทองกับเปลแก้ว และแนวไพรกับขวนดา ที่ต้องมาแต่งงานกันทั้ง ๆ ที่ไม่ได้รักกันตั้งแต่เริ่มแรก คู่ของจอมทองกับเปลแก้วนั้นมารดาของทั้งคู่เป็นเพื่อนสนิทกัน มารดาของเปลแก้วนั้นร่ำรวยมาก มีลูกสาวคนเดียวคือ เปลแก้ว แต่เธอก็สุขภาพไม่แข็งแรงป่วยด้วยโรคหัวใจ ต้องไปพบหมอเป็นประจำทุกเดือน มารดาของเปลแก้วจึงต้องการให้เธอแต่งงานกับจอมทองลูกชายของเพื่อนสนิท โดยไม่รู้ว่าเขามีคู่รักอยู่แล้ว จอมทองจึงต้องแต่งงานด้วยความไม่เต็มใจ ต่อมาภายหลังจอมทองก็ไปมีภรรยาอื่นคือ แสงนวล คู่รักเก่าของเขานั้นเอง ต่อมาเมื่อทุกคนรู้ความจริง ชีวิตสมรสของเปลแก้วกับจอมทองจึงต้องสิ้นสุดลงด้วยการหย่าร้าง ส่วนคู่ของแนวไพรกับขวนดา ก็เช่นกัน แนวไพรทำงานอยู่กับบิดาของขวนดา เขาเป็นคนขยันเอาจริงเอาจังกับการทำงาน บิดาของขวนดาชอบเขามากประกอบกับช่วงนั้นขวนดาอกหักจากคนรักเก่าทั้งคู่จึงได้แต่งงานกัน แต่ชีวิตสมรสก็ระหองระแหงกันมาตลอด เพราะวิธีการดำเนินชีวิตของทั้งคู่แตกต่างกัน แนวไพรทุ่มเทและเอาจริงเอาจังกับการทำงานมาก ไม่ค่อยมีเวลาให้กับครอบครัวทำให้ขวนดาซึ่งมีนิสัยรักความสนุกสนานนั้นเบื่อและหาทางออกด้วยการไปเที่ยวนอกบ้าน ไม่สนใจคำตักเตือนของใครจนไปมีความสัมพันธ์กับเด็กหนุ่มรุ่นน้อง ทำยที่สุดชีวิตสมรสของทั้งคู่ก็ต้องหย่ากัน เพราะทั้ง ๒ คู่ นั้นไม่มีความรักให้กันตั้งแต่แรกทำให้ชีวิตคู่ต้องอยู่กันด้วยความจำทนจนต้องหย่าร้างกันไปในที่สุด เพราะขาดความอดทนและการให้อภัยซึ่งกันและกันนั่นเอง ผู้เขียนสร้างชีวิตสมรสทั้ง ๒ คู่ขึ้นมาเพื่อนำให้ผู้อ่านเห็นว่าความรักนั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการมีชีวิตครอบครัว หากปราศจากความรักให้แก่กันแล้วชีวิตสมรสก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้

๒. การแต่งงานแล้วประสบปัญหาต่าง ๆ

กฤษณาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตสมรสไว้ ดังนี้

คือ

- ก) ปัญหาอันเกิดจากคู่สมรส
- ข) ปัญหาอันเกิดจากบุคคลอื่น

ก) ปัญหาอันเกิดจากคู่สมรส กฤษณาเสนอแนวคิดนี้ในนวนิยาย ๔ เรื่อง คือ เรือมนุษย์ ไม้ผลัดใบ ไฟหนาว และ ภมร โดยสาเหตุของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนั้นแตกต่างกันไป แต่ละเรื่อง ดังนี้

ในเรื่อง เรือมนุษย์ นั้นปัญหาต่าง ๆ ในชีวิตสมรสก็เนื่องมาจากพฤติกรรมของตัวคู่สมรสเองคือมธุรสและเพลานั้นแต่งงานอยู่ด้วยกันมานานแล้ว แต่มธุรสนั้นบกพร่องในหน้าที่ของภรรยา และแม่บ้านที่ดี เนื่องจากเป็นคนที่ชอบสังคมนอกบ้าน มีนิสัยฟุ้งเฟ้อ เอาเวลาที่จะอยู่ดูแลบ้านนั้นออกไปทำกิจกรรมสังคมสงเคราะห์นอกบ้าน แต่พอกลับเข้ามาในบ้านมธุรสก็จะกลายเป็นคนที่มีอารมณ์ฉุนเฉียว ชอบพูดจาว่ากล่าวคนอื่นโดยเฉพาะสามี เธอจะข่มเขาทุกทางทั้งทางคำพูด และการกระทำ นอกจากนี้ยังประหยัดเรื่องทุกอย่างในบ้าน ทุกทางที่ทำได้โดยไม่สนใจว่าลูกและสามีจะมีความเป็นอยู่อย่างไร สร้างความอึดอัดและเบื่อหน่ายให้กับทุกคนในครอบครัว เพลาก็เก็บตัวอยู่แต่ในห้องสมุดหรือเข้าไปคุยกับพระที่วัดเพื่อตัดปัญหา แต่ในที่สุดก็พ่ายแพ้ต่อกิเลสตัณหาเขาได้เสียกับเกี้ยว เด็กรับใช้ในบ้านที่มีฐานะยากจน แม่ขายข้าวเหนียวบึ่งอยู่หน้าปากซอยทางเข้าบ้านของเพล่า เกี้ยวนั้นมาจากครอบครัวที่มีสภาพความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่าเพล่า มีจิตใจต่ำ เห็นแก่ตัว จึงก่อความยุ่งยากเดือดร้อนให้แก่ครอบครัวของเพล่าและมธุรสอยู่เสมอ จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในเรื่องนี้เกิดจากพฤติกรรมของตัวคู่สมรสเอง คือ มธุรส และเพล่า เมื่อฝ่ายหญิงไม่ทำหน้าที่ของแม่บ้านที่ดี ฝ่ายชายก็ตกอยู่ภายใต้กิเลสตัณหา สร้างความเดือดร้อนให้เกิดขึ้นกับครอบครัวอยู่ตลอดเวลา

ในเรื่อง ไม้ผลัดใบ นั้น ตัวละครในเรื่องคู่หนึ่ง คือ พีชน์และเทียนสีนั้นมีปัญหาในชีวิตสมรสก็เนื่องมาจากตัวของคนทั้งคู่กันเอง ทั้งคู่แต่งงานกันมาหลายปีแล้ว มีลูกด้วยกัน ๑ คน ชีวิตสมรสของทั้งคู่มีปัญหาเนื่องมาจากนิสัย ความคิด ทัศนคติ และการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน ทำให้ทั้งคู่มีปากเสียงกันแทบทุกครั้งที่มีการเผชิญหน้ากัน เพราะพีชน์นั้นเป็นคนหัวแข็ง มีทิฐิสูง เชื้อมั่นในตัวเอง รักสงบ ชอบอยู่บ้าน ไม่ค่อยชอบการพบปะสังสรรค์กับใครมากนัก เมื่อทะเลาะกับภรรยาครั้งใดเขามักจะโทษว่าเป็นความผิดของภรรยา เพราะเขาถือว่าเขาไม่เคยทำความเดือดร้อนให้กับครอบครัว แต่เขาไม่เคยหันมาพิจารณาถึงความบกพร่องของตัวเองเลย เขาต้องการที่จะให้ภรรยาทำและเป็นสิ่งที่เขาต้องการ เมื่อไม่ได้ก็โกรธและไม่ยอมพูดจาปรับความเข้าใจกับภรรยา ส่วนเทียนสีนั้นก็เป็นคนเอาแต่ใจตัวเอง มีทิฐิเชื่องมั่นในตัวเองสูงมาก ชอบพบปะเพื่อนฝูงสังสรรค์สมาคม เธอต้องการให้พีชน์ทำตัวในแบบที่เธออยากจะเป็น เมื่อไม่ได้ก็โกรธ และประชดกลับด้วยการไปเที่ยวนอกบ้านและคบชายอื่นอย่างเปิดเผยโดยไม่สนใจใครแม้แต่ความรู้สึกของสามี ชีวิตสมรสของทั้งคู่จึงระหองระแหงมาตลอดจนเกือบจะสิ้นสุดลงอยู่แล้ว แต่ด้วยความที่

ทั้งคู่รักถูกมาก ประกอบกับในใจส่วนลึกต่างก็ยังเห็นคุณค่าของกันและกันอยู่ ทำให้หันมาปรับความเข้าใจกันอีกครั้ง ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ก็เกิดขึ้นจากพฤติกรรมของตัวคู่สมรสนั่นเองที่มีความแตกต่างกันและไม่ยอมปรับตัวเข้าหากัน

ในเรื่อง ไฟหนาว นั้น ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตสมรส ก็เนื่องมาจากพฤติกรรมของตัวละครในเรื่อง คือ สารนาต ตัวละครเอกฝ่ายชายในเรื่องนั่นเอง สารนาตนั้นเป็นลูกชายคนเดียวของเศรษฐี ครอบครัวเขาฐานะดีมากจนเขาไม่เคยพบกับความลำบากใด ๆ ในชีวิตเลยและไม่ยอมทำงานใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อเขามาแต่งงานกับอะเคื่อ เขาก็ยังคงประพฤติตัวเช่นเดิม ลุ่มหลงอยู่ในกิเลสตัณหาทุกอย่าง ทั้งการพนัน เหล้าและผู้หญิง เขาเปลี่ยนผู้หญิงบ่อยเหมือนเปลี่ยนเสื้อผ้า ไม่ค่อยจะมาดูแล ให้ความสุขกับครอบครัว ทำให้ภรรยาของเขานั้นเบื่อหน่ายและทุกข์ทรมานกับพฤติกรรมของสามี อะเคื่อต้องการความรักความอบอุ่นจากสามี ต้องการให้เขามีเวลาให้ครอบครัว มีเวลาให้กับเธอและลูก ต้องการให้เขามาดูแลปกป้อง เป็นผู้นำที่สมบูรณ์ของครอบครัว เมื่อเธอเรียกร้องสิ่งเหล่านี้จากเขา สารนาตกลับไม่เห็นความสำคัญ เขาคิดว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เขาให้เธอนั้นเพียงพออยู่แล้ว โดยเฉพาะเงินทอง ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่จะต้องอะเคื่อต้องการ เมื่อเขาไม่เห็นความสำคัญในสิ่งที่เธอต้องการ ทำให้เธอเกิดความทุกข์ เสียใจ และพยายามที่จะหาทางออกให้พ้นจากสภาพดังกล่าว สิ่งนี้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเธอ จากที่เคยเรียบร้อยอยู่แต่ในโอวาทของพ่อ-แม่ เธอก็ประชดชีวิตด้วยการไปเที่ยวกลางคืน หรือใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่ายเพื่อดับความเหงาและความทุกข์ทรมานในใจ ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตสมรสเหล่านี้เกิดจากพฤติกรรมของตัวคู่สมรสเองทั้งสิ้นที่ทำให้เกิดปัญหาขึ้น

ในเรื่อง กมร นั้น ผู้เขียนได้เสนอให้เห็นปัญหาที่เกิดจากคู่สมรสผ่านทางตัวละคร ๓ คู่ด้วยกัน ได้แก่ คู่ของ ยลกับนินรา คำหลวงกับทองพัน และเจียดกับลิเกา โดยคู่ของยลกับนินรา นั้นประสบปัญหาเพราะพฤติกรรมของผู้เป็นพ่ออย่างชัดเจนที่สุด เมื่อยลไปมีภรรยาบ่อยอีกคนหนึ่ง และต้องแบ่งเวลาจากครอบครัวไปให้กับภรรยาบ่อย ทำให้ครอบครัวที่เคยอบอุ่นต้องมีปัญหา ลูกและภรรยาต้องมาเสียใจและทนทุกข์ทรมานใจเนื่องมาจากพฤติกรรมของผู้เป็นพ่อ และตัวของยลเองก็ไม่ได้มีความสุขในชีวิตเท่าใดนัก ส่วนครอบครัวของคำหลวงกับทองพัน นั้นก็ต้องเดือดร้อนจากพฤติกรรมของผู้เป็นพ่อเช่นกัน เนื่องมาจากคำหลวงนั้นเป็นชายเจ้าชู้ ชอบที่จะทำใหภรรยาคอยตามหึงหวง เพราะจะทำให้เขามั่นใจในความเป็นชายมากขึ้น แต่คำหลวงไม่เคยคิดที่จะมีภรรยาบ่อยเป็นตัวเองคนเดียว เขาชอบที่จะเที่ยวพาราตีผู้หญิงไปเรื่อย ๆ เพื่อความสนุกสนานและมีชีวิตชีวา ส่วนทองพันก็เป็นคนขี้หึงหวงมาก จะติดตามสืบเสาะไปทุกที่ที่คำหลวงไปติดพันผู้หญิงที่ไหน แล้วก็จะตามไปอาละวาดทุกที่ ทำให้ชีวิตขาดความสงบสุขเนื่องมาจากพฤติกรรมของ

คู่สมรสนั่นเอง ส่วนครอบครัวของเจ็ดและลิแกนั้น ถึงแม้จะไม่มีปัญหาเรื่องผู้หญิงอื่น แต่ก็ยังมีปัญหาเนื่องจากพฤติกรรมของเจ็ดนั่นเอง เพราะเจ็ดเป็นคนติดบ้าน ใจน้อย ต้องการให้ภรรยาปรนนิบัติเขาอยู่ตลอดเวลา ซึ่งเป็นนิสัยที่ทำให้เกิดปัญหาในชีวิต เพราะทำให้ลิแกเกิดความอึดอัดและเบื่อหน่าย ดังที่ผู้เขียนบรรยายไว้ดังนี้

“...หล่อนนี่ก็อยู่ตลอดเวลาหลายปีว่าตัวเองเข้าข้าง“ทาสภรรยา” หรือไม่
นี่...เห็นไหม หล่อนปรนนิบัติเขาอย่างทาสแท้ ๆ เจ็ดไม่ยอมกระดิกตัวทำอะไรเลย
ตั้งแต่สี่ระงระดเท้าเขียวแหวะ...มีหล่อนเป็นคนจัดสรร เลือกกางเกง หากมีผูกไท...หล่อนก็ต้องช่วยผูก...ผูกไม่ดีก็ถูกเอ็ดเสียดเขียว ถูงเท้าต้องช่วยใส่...รองเท้าก็ต้องสอดซ้อนรองเท้าไว้ให้เสร็จ”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๔ : ๓๖)

แต่เมื่อนึกถึงความดีของเจ็ดที่ไม่เข้าข้าง ไม่ไปเที่ยวเตร่นำความเดือดร้อนเข้าบ้านแล้วลิแกก็ต้องขอบคุณเขาทุกครั้ง เมื่อเทียบกับอีก ๒ ครอบครัว ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทกันแล้วครอบครัวของเจ็ดและลิแกก็จะเป็นครอบครัวที่สมบูรณ์ที่สุด เพราะครอบครัวของชลกับนيرا และคำหลวงกับทองพันนั้นต้องเดือดร้อนเพราะชายผู้เป็นพ่อเป็นหัวหน้าครอบครัวนั้นประพฤติตัวไม่ดี ไม่เป็นพ่อบ้านที่ดี เห็นแก่ความต้องการของตัวเองมากกว่า นึกถึงความรู้สึกของผู้เป็นลูกและภรรยา

ปัญหาในชีวิตคู่สมรสที่เกิดขึ้นจากตัวคู่สมรสเองนั้นมีอยู่หลายสาเหตุทั้งจากความเข้าข้าง ตกอยู่ในกิเลสตัณหาของผู้ชาย ความขัดแย้งแตกต่างทางด้านนิสัยและทัศนคติ หรือความบกพร่องในหน้าที่ของแม่บ้านที่ดี จึงทำให้เกิดปัญหาขึ้นมาในชีวิตสมรสได้

ข) ปัญหาอันเกิดจากบุคคลอื่น กฤษณาได้เสนอว่าหากคู่สมรสคูใดที่มีพี่น้องหรือญาติเข้ามาวุ่นวายหรือต้องไปอยู่ร่วมกับครอบครัวของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งแล้วมักจะประสบปัญหาที่เกิดจากญาติพี่น้อง อาจเกิดจากรื่องเล็กแล้วกลายมาเป็นปัญหาใหญ่ในชีวิตสมรสก็ได้ กฤษณาเสนอแนวคิดไว้ในเรื่อง ไม้ผลัดใบและไฟทะเล ที่เสนอว่าปัญหาในชีวิตสมรสเกิดจากบุคคลรอบข้าง ดังนี้

ในเรื่อง ไม้ผลัดใบ นั้น คู่ของพีชน์กับเทียนสี เป็นการเสนอปัญหาในชีวิตสมรสอันเกิดจากตัวของคู่สมรสเอง ๑ คู่ ส่วนอีกคู่ คือพัลลภกับชิงดวงนั้นเป็นการเสนอปัญหาในชีวิตสมรสอันเกิดจากบุคคลอื่น เพื่อเปรียบเทียบกันให้ผู้อ่านเห็นว่า ปัญหาในชีวิตสมรสนั้น หากมีบุคคลอื่นเข้ามาแทรกแล้วจะทำให้แก้ไขได้ยาก และหากคนกลางไม่ทำหน้าที่เป็นคนกลางที่ดีแล้ว จะทำให้ปัญหานั้นขยายใหญ่โตจนถึงขั้นทำลายชีวิตครอบครัวได้ ดังเช่น คู่ของพัลลภกับชิงดวงนั้น สามีและภรรยา นั้นไม่ได้ขัดแย้งกัน แต่มารดาของสามีเป็นผู้แทรกเข้ามาก่อปัญหา เพราะเป็นคนเห็นแก่ตัว ตระหนี่ถี่เหนียวมาก พัลลภและชิงดวงนั้นเพิ่งจะแต่งงานกันแล้วย้ายเข้ามาอยู่ในบ้านของฝ่ายชาย และต้องประสบกับปัญหาจุกจิกจากญาติของพัลลภตลอดเวลา โดยเฉพาะแม่ของพัลลภที่ไม่ชอบชิงดวง เพราะปัญหาเรื่องเรือนหอที่ตกลงกันไม่ได้ของญาติผู้ใหญ่ทั้ง ๒ ฝ่าย นอกจากนี้แม่ของพัลลภยังชอบเข้ามาแทรกแซงเรื่องในครอบครัวของลูก โดยเฉพาะเรื่องเงินทอง เพราะแม่ของพัลลภนั้นเป็นคนโลก เห็นแก่ได้ ไม่รู้จักการให้ และชอบเอารัศเอาเปรียบคนอื่น ประกอบกับคนกลาง คือ พัลลภ ไม่ทำตัวเป็นคนกลางที่ดี เขาเชื่อฟังญาติพี่น้องของเขามากกว่าภรรยา และไม่สนใจที่จะร่วมมือกับชิงดวงเพื่อหาทางออก ไม่สนใจความต้องการของเธอ ทำให้เธออึดอัดและไม่มีความสุข จากปัญหาจุกจิกในบ้านเหล่านี้ก็กลายเป็นปัญหาใหญ่ในชีวิตสมรสของคนทั้งคู่ ความรักที่มีให้กันก็จืดจางลงเหลือไว้แต่ความเหนงหน่ายทั้ง ๆ ที่เพิ่งจะแต่งงานกันได้ไม่นาน ภายหลังหย่าขาดจากกัน เพราะทั้งคู่คิดว่าเป็นทางออกที่ดีที่สุดแล้ว เพราะปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นไม่ได้เกิดจากตัวคู่สมรสเอง แต่เกิดจากบุคคลรอบข้างมาเข้ามาวุ่นวายในชีวิตทำให้แก้ไขได้ยาก

ในเรื่อง ไฟทะเล นั้นก็เป็นเรื่องราวในชีวิตสมรสของคนคู่หนึ่งที่ต้องเผชิญปัญหาอันเกิดจากเครือญาติ โดยเฉพาะญาติของฝ่ายหญิง คือ เมื่อซับและสิชลแต่งงานกันแล้วนั้น ปัญหาในชีวิตสมรสของคนคู่นี้เกิดจากญาติของสิชลเอง โดยเฉพาะพี่ชาย คือ ระนอง ซึ่งสร้างความเดือดร้อนให้กับซับและสิชลอยู่ตลอดเวลา เพราะเขาเป็นคนขาดความอดทน ต้องเปลี่ยนงานอยู่เสมอ รักความสบายและใช้จ่ายเก่ง ทำให้ต้องไปทำงานที่ผิดกฎหมาย คือ ลักลอบขนของหนีภาษี เพราะหวังรวยทางลัด ภายหลังไปฆ่าคนตายต้องหลบหนีไปตลอดเวลา แต่ก็ถูกตำรวจตามล่าและในที่สุดก็ถูกตำรวจยิงตาย ระนองทำให้สิชลต้องแท้งลูก ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้เกิดขึ้นมาจากบุคคลอื่นหาใช่เกิดจากตัวของคู่สมรสเองไม่

จากนวนิยายต่าง ๆ ที่เสนอปัญหาของคู่สมรส จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตสมรสอันเนื่องมาจากบุคคลรอบข้างนั้นแก้ไขได้ยาก และหากคนทั้งคู่ไม่ร่วมมือกันคิดแก้ไขอย่างจริงจัง ปัญหาเหล่านี้อาจขยายไปจนทำให้ต้องเลิกรากันไป

๓. พ่อแม่ควรทำตัวเป็นพระของลูก

กฤษณาเสนอแนวคิดนี้ไว้ในนวนิยายเพียงเรื่องเดียว คือ ปูนปิดทอง ซึ่งเป็นเรื่องราวของ สองเมือง และบาติ รวมถึงคนอื่น ๆ ผู้เป็นลูกที่ได้รับผลกระทบจากพฤติกรรมของพ่อแม่ที่หย่าร้างกันไป ทำให้ครอบครัวแตกแยก ส่งผลให้ลูกเกิดความว้าเหว่ กลายเป็นเด็กขาดความอบอุ่น เนื่องมาจากพฤติกรรมของผู้เป็นพ่อ แม่ ที่หย่ากันไปและไม่เอาใจใส่ลูก ไม่ได้ให้ความรัก ความอบอุ่นแก่ลูกอย่างเพียงพอ นึกถึงแต่ปัญหาของตัวเอง แล้วทิ้งลูกไว้กับโรงเรียนประจำ ดังที่ผู้เขียนบรรยายไว้ดังนี้

“ในกระบวนการความคิดทุกชนิดที่คุณสายทองเคยประพาศมาตั้งแต่เด็กจนแก่ เธอไม่เคยรู้สึกว่าคุณคิดใคร่จะร้ายกาจ เข้มเกรี้ยวเท่ากับความคิดที่เธอได้ทำกับบุตรน้อยผู้นี้เลย เธอหลับตาลง เห็นภาพ เด็กชายน่ารักน่าเอ็นดูเกาะรั้วกันหน้าประตูโรงเรียนร้องไห้โฮ ร่ำเรียกเธอแม่ครับ แม่ทำไมไม่มาหาเมือง แม่ทำไมทิ้งลูก เมืองคิดถึงแม่ ทำไมแม่ไปนานขณะนั้นเธอเหมือนคนบ้า คิดแต่จะโจนไปข้างหน้าเพื่อตบกลุ่ม”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๖ : ๑๗๓)

“สองเมืองไม่ตอบ หากความรู้สึกปั่นป่วนขึ้นมาอีก เหมือนมีใครเอานี้วมากวนในโพรงอก เขาจำได้ว่า เขาเคยรักและติดคุณสายทองมาก...เขารักเธอมากกว่าพ่อ ด้วยความรู้สึกพ่อเขานั้นเจ้าชู้มาแต่ไหนแต่ไร จึงอยากจะเผื่อแผ่ความรักให้ลูกเมียหลายท้องได้ทั่วถึง เขาจึงไม่เคยตั้งความหวังไว้ว่า บิดาควรจะเป็นใคร แต่มารดาสิ เขามีหวังในตัวเธอเปี่ยมล้น เมื่อครั้งอยู่โรงเรียนประจำ เขาไม่เคยรอคอยการมาของใครเท่ากับการมาของคุณสายทอง เพราะฉะนั้น เมื่อถึงบางครั้งเธอผินผัด เขาจึงตะเบ็งเสียงร้องไห้ลั่นโรงเรียน ทำให้ครูอลหม่านกันไปทั่ว”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๖ : ๑๕๓)

“คุณบุรี เคยเห็นเขามาตั้งแต่เด็ก ตั้งแต่เขายังไม่มีพิศสง...ตั้งแต่เขาขึ้นเกาะเสาแลตามคุณบุรี ไปขึ้นรถด้วยแววตาละห้อย วันแรก ๆ นั้น น้ำตาถึงกับหยดข้อยที่เดียว และเมื่อพบกันอีกหลังจากวันแรกก็เฝ้าว่า ร้องจะกลับบ้านอย่างเดียว

“กรรมไม่อยู่โรงเรียน กรรมจะกลับบ้าน...กรรมจะหาแม่”

คุณบุริกินน้ำลายและน้ำตาที่แฉะมก่อกองคอยู่นั้นลงไปพลาถกะพริบตาถี่ ทำไมสมัยนั้นเขาจึงพูดได้แค่นั้นหนอ ทำไมไม่อธิบายให้ลูกฟังให้สวข แม่ไปนอกหรือไปต่างจังหวัด ไปทำมาค้าขายไกลเขียวลูกหรือ อะไรก็ได้ที่จะปลอบประโลมเขาให้รู้สึกว่ามีมารดาไม่ได้ทอดทิ้งเขาไปไหนเลย แท้จริงแล้วก็แยกตัวไปหาเงินมาเลี้ยงดูเขาให้ได้รับความสุขเท่านั้นเอง

ทำไมเขาไม่คิดจะหลอกลูก...ทำไมเขาต้องบอกลูกตามตรงว่า “พ่อกับแม่หย่ากันแล้ว หย่าหมายความว่าแยกกันไป ไม่อยู่บ้านเดียวกัน เด็กตัวแค่นั้นเอง...อายุเจ็ดขวบ จะเข้าใจอะไรนอกจากมีแต่ความรู้สึกแตกร้าว ว่าแห้ว ด้วยรู้สึกว่าคุณถูกทอดทิ้ง”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๖ : ๘๖)

การที่พ่อแม่ละเลยหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติต่อลูกนั้นได้ส่งผลกระทบต่อจิตใจและพฤติกรรมของเด็ก ทำให้กลายเป็นเด็กขาดความรัก ความอบอุ่น รู้สึกเกลียดชังบุพการีผู้ให้กำเนิด มีสกาพจิตใจไม่สงบ ปรวนแปรง่าย และประชดชีวิตด้วยวิธีการต่าง ๆ กันออกไป สองเมืองรู้สึกเจ็บแค้นที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้งไปตั้งแต่เด็ก เขาจึงเกลียดชังพ่อแม่ ไม่เคารพนับถือ ไม่ให้เกียรติทั้งการพูดจาและการแสดงออก แต่เขาก็มุ่งมั่นที่จะสร้างเนื้อสร้างตัวขึ้นมาด้วยตัวเองโดยไม่ต้องอาศัยทรัพย์สินเงินทองของพ่อแม่เลยจนมีฐานะดี บาลีนั้นก็ใช้ชีวิตที่เมืองนอกอย่างอิสระในทุก ๆ เรื่องรวมถึงเรื่องการมีเพศสัมพันธ์ด้วย เธอทำทุกอย่างตามใจตนเองเพื่อประชดพ่อแม่ต่าง ๆ นานา แต่ทั้งสองเมืองและบาลีก็สามารถประคับประคองชีวิตตัวเองให้กลับมามีความสุขได้ ส่วนตัวละครอื่นคือสกรรจ์พี่ชายบาลีนั้นเกลียดพ่อที่สุด เขาประชดชีวิตด้วยการดื่มเหล้าเพื่อที่จะลืมอดีต ลืมความขมขื่นในชีวิตและเป็นโรคร้ายตายไปในที่สุด หรือเรื่องรากับขามปลอด น้องของสองเมืองนั้นก็กลายเป็นคนมีปัญหา ชอบพูดปด ชอบขโมยทรัพย์สินแม่แต่ในบ้านของสองเมืองผู้เป็นพี่ชายต่างมารดาก็ไม่เว้นโดยจับพ่อมัดขังไว้ในห้องน้ำ โดยไม่มีความรู้สึกอะไรและไม่คิดว่าเขาเป็นพ่อด้วยซ้ำ บุคคลเหล่านี้เติบโตขึ้นมาจากครอบครัวที่แตกร้าว กฤษณาจะเสนอให้ผู้อ่านเห็นว้าพ่อแม่ นั้นเป็นปฐนียบุคคลจึงควรที่จะทำหน้าที่ของความเป็นพ่อแม่ให้ดีที่สุด เป็นพระของลูก มีความเข้าใจ มีเวลาและมีความรักความอบอุ่นให้ลูกอย่างเพียงพอ รวมถึงให้การอบรมสั่งสอนเพื่อที่เขาเติบโตขึ้นมาเป็นคนที่ดีของสังคม มิใช่เป็นแต่เพียงแคผู้ให้กำเนิดเท่านั้น ดังที่กฤษณาให้บาลีและสองเมือง คิดถึงคำว้า ปูนปิดทอง เพื่อสะท้อนแนวคิดดังกล่าวออกมาให้ผู้อ่านเห็นดังนี้

“มันอาจจะเนื่องมาจากหล่อนเทิดคำว่า ปุชณียบุคคล ไว้สูงส่งเกิน ถ้าเป็นพระก็ย่อมเป็นพระพุทธรูปอันแท้จริง ซึ่งปวงมนุษย์ทั่วโลกห้การวาระบูชาด้วย รูป เทียน ดอกไม้ และเปลวทองคำอันอร่ามเรือง มิใช่สักแต่เป็นปูนซีเมนต์ที่มีรูปลักษณะคล้ายพระพุทธรูปหลอกให้คนเข้าใจผิดด้วยแผ่นทองที่หุ้มไว้เท่านั้น”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๖ : ๔๐๘)

“...บิดา มารดานั้น คือ ปุชณียบุคคลโดยแท้ ถึงอย่างไรก็ย่อมถูกขี้ข้าแล้วขี้ข้าเล่าว่ากรรมของบิดามารดาคือกรรมของบุตรโดยแท้ เช่นกัน เขานึกถึงบิดามารดาชนิดหนึ่ง คือ ชนิดที่เป็นปูนปลาสเตอร์ซึ่งถูกหลอให้คล้ายพระพุทธรูปแล้วเอาทองปิด คู่อรามงามสรรพก็เพียงแต่เปลือก”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๖ : ๕๗๓)

๔. พื้นฐานการอบรมมีผลต่อพฤติกรรมและจิตใจของเด็ก

กฤษณาเสนอให้เห็นถึงแนวคิดนี้ไว้ ๒ เรื่อง คือ ใน รากแก้ว และ ลานลูกไม้

ในเรื่อง รากแก้ว นั้น ถึงแม้ว่าจะเป็นเรื่องราวของผู้ปกครองกับเด็กที่ถูกขอมมาเลี้ยง แต่ผู้ปกครองก็ต้องให้การอบรมเลี้ยงดูเขาในทางที่ถูกต้อง โธษทองทรายอยู่ในฐานะที่เป็นน้องบุญธรรมของรังรอง เพราะบิดาของรังรองขอมมาเลี้ยงเป็นบุตรบุญธรรม แต่เธอต้องตกอยู่ภายใต้ความกดดันจากการเลี้ยงดูของรังรอง รังรองมีความคิดปกติทางเพศ คือ มีนิสัยชอบผู้หญิงด้วยกันจึงบังคับขืนใจโธษทองทรายเรื่อยมา ทำให้เธอเกิดความรังเกียจอย่างรุนแรง โธษทองทรายจึงไม่ได้รับความรักบริสุทธิ์ที่ผู้ปกครองจะให้กับเด็ก ความรักของรังรองมีความใคร่ปอนอยู่ด้วย ทำให้โธษทองทรายไม่ต้องการและไม่มั่นใจในความรักที่ได้รับ ประกอบกับรังรองนั้นไม่มีวิธีการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เป็นวัยรุ่นในทางที่ถูก เป็นผู้ปกครองที่ไม่ยอมเข้าใจเด็ก ไม่มีอารมณ์ขัน เกรงครัด ใจระเบียบ ไม่ยอมรับฟังความคิดเห็นของคนอื่น ไม่ใช่เหตุผลในการปกครอง พยายามกักตัวโธษทองทรายให้อยู่ในสายตาตลอดเวลา ลงโทษด้วยวิธีการที่รุนแรง และแสดงถึงความรักด้วยการซื้อของให้เงินทองใช้ ให้แต่สิ่งที่เป็นวัตถุโดยไม่เคยให้ความเข้าใจ ไม่เคยให้ความอบอุ่นกับเด็ก ทำให้โธษทองทรายขาดความต้องการทางด้านจิตใจที่เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สิ่งเหล่านี้ทำให้โธษทองทรายรู้สึกไม่อบอุ่นที่จะอยู่ในบ้านและพยายามดิ้นรนออกไปให้พ้น ดังที่เธอได้กล่าวว่

“ไม่ใช่บ้านของเรา...ถึงใหญ่โตแค่ไหนก็ต้องรู้สึกอยู่นั่นเองว่าไม่ใช่ของเรา”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๒๐ : ๒๑๓)

และใฝ่หาความรักจากผู้อื่น เป็นความต้องการทางใจที่เธอขาด และใฝ่หาอยู่ตลอดเวลา ดังคำพูดที่ว่า

“ทรายไม่เคยรู้ด้วยซ้ำว่า พ่อหรือแม่เป็นยังไง ถ้ามี...ทรายจะรักพ่อแม่สักแค่ไหน หรือพ่อแม่จะรักทรายแค่ไหน เขาจะปฏิบัติยังไงกับทรายมั่ง”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๒๐ : ๘๒๓)

“ ทรายอยากรู้จักความรัก อยากรักใครสักคน อยากจริง ๆ ค่ะ อยากมานานและเดี๋ยวนี้ก็อยาก”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๒๐ : ๘๕๕)

เพราะความขาดดังกล่าวทำให้เธอเกิดความว้าวุ่น ดิ้นรนจะหาที่พึ่งใหม่ และด้วยอายุยังน้อย เธอจึงคิดว่าสิ่งเหล่านี้จะหาได้จากการแต่งงาน ดังคำพูดของเธอที่ว่า

“ทรายต้องการมีครอบครัวของทรายค่ะ ทรายต้องการมีสามี มีลูก...มีสิ่งที่เป็นของทรายแท้ ๆ ไม่ต้องไปขอยืมมาจากใคร”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๒๐ : ๑๐๒-๑๐๓)

โรยทองทรายจึงเป็นเด็กที่มีปัญหาเนื่องมาจากการเลี้ยงดูของผู้ปกครอง เกิดความกดดันในชีวิตและต่อต้านผู้ปกครองในทุก ๆ ทาง ประชดชีวิตด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น แอบหนีไปเที่ยวกลางคืนกับเพื่อนชาย แสดงวาทะและพฤติกรรมที่ก้าวร้าวเพื่อเรียกร้องความสนใจ ต้องการเอาชนะตลอดเวลา หรือหนีออกจากบ้าน พฤติกรรมเหล่านี้ของเธอเกิดขึ้นมาจากความผิดปกติของผู้ปกครองและการที่ไม่ได้รับการตอบสนองในสิ่งที่ต้องการด้านจิตใจ ทั้งความอบอุ่นมั่นคงความรักบริสุทธิ์ จนเมื่อเธอหนีออกจากบ้าน เริ่มเรียนรู้ถึงชีวิตนอกบ้าน ความรู้สึกอยากประชดผู้ปกครองน้อยลง จึงระมัดระวังตัวจากภัยอันตรายต่าง ๆ มากขึ้น รู้จักคิดอะไรมากขึ้น ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผล ไม่ใช่เอาแต่อารมณ์เหมือนก่อน รู้จักยับยั้งชั่งใจมากขึ้นแทนที่จะรีบแต่งงานเพื่อหนีปัญหาเช่นแต่ก่อนก็เข้าใจความต้องการที่แท้จริงของตัวเองมากขึ้น จึงเริ่มแก้ปัญหาให้ตัวเองในลักษณะที่เป็นไปได้คือมาทำงานในห้องสมุดและคูนนักเรียนประจำที่ โรงเรียนแห่งหนึ่ง ทำให้ได้ใกล้ชิดกับเด็กที่มี

พฤติกรรม เหมือนเธอสมัยก่อน การเห็นโทษของพฤติกรรมนั้น ทำให้โรยทองทรายยอมรับความจริงและพยายามหาทางออกให้กับชีวิตตัวเองได้อย่างมีสติมากขึ้น โรยทองทรายจึงเป็นตัวละครที่ผู้เขียนสร้างขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจากการวางพื้นฐานในชีวิตที่ไม่ถูกต้องของผู้ปกครอง เพราะโรยทองทรายขาดพื้นฐานการอบรมเลี้ยงดูที่ดีเธอจึงต้องหาทางออกให้กับชีวิตเท่าที่ความคิดที่เธอมีและด้วยวัยเพียงไม่มากนัก จนกระทั่งได้เรียนรู้และรู้จักแก้ปัญหาชีวิตในทางที่ถูกต้องอย่างมีสติและรอบคอบมากขึ้น เรื่องราวเรื่องนี้แสดงให้เห็นว่าพื้นฐานการอบรมที่เด็กได้รับนั้นจะมีผลต่อสภาพจิตใจและพฤติกรรมของเด็ก เด็กนั้นเปรียบเสมือนต้นไม้ที่ค้ำคองเติบโตต่อไป ถ้าได้รับการอบรมอย่างดีก็เปรียบเสมือนมีรากแก้วที่ดี มีความมั่นคงแข็งแรง สามารถเติบโตได้อย่างสมบูรณ์ เด็กที่มีพื้นฐานที่ดีได้รับการดูแลเอาใจใส่อย่างดีก็จะเติบโตขึ้นอย่างมั่นคง มีอารมณ์และจิตใจหนักแน่น

ในเรื่อง กานลูกไม้ นั้น ผู้เขียนเสนอผ่านครอบครัวของนายสอยกับนางนึ่ง ซึ่งอาศัยอยู่ในสลัม แต่นางสอยนั้นได้อบรมสั่งสอนลูกทุกคนให้ทำแต่ในสิ่งที่ดีงาม ถูกต้อง อย่าไปคล้อยตามสภาพแวดล้อมและคนรอบข้าง เพราะนางสอยถือว่า ความจนเป็นเพียงแค่ชะตากรรมอย่างหนึ่งของคนเท่านั้น นางจะสั่งสอนลูกอยู่เสมอว่า

“เราจนนะลูก เพราะเงินต้องทำตัวให้ดี อย่าให้จนด้วยชั่วด้วย”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๘๑)

“คนรำนะลูกนะ จนไม่เป็นไร แต่ขอให้ซื่อสัตย์”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๕๗)

นางสอยยังเป็นคนขยันทำมาหากิน เป็นหลักทางความคิดให้ลูก เป็นตัวอย่างที่ดีให้กับลูก หมั่นอบรมสั่งสอนลูก ๆ อยู่เสมอ ดังนี้

“นับตั้งออกตั้งใจเรียนนะลูกนะ โตขึ้นจะได้ไม่ต้องลำบาก แล้วยังข่าจี้เกียจ”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๕)

หรือ บรรยายผ่านทางความคิดของนบที่มีต่อ แม่ คือ นางสอย ดังนี้

“นบรักแม่ แม่อาจจะเป็นแค่ชาวบ้านธรรมดา ไม่มีการศึกษา พออ่านออกเขียนได้แต่แม่เลี้ยงลูก ๆ ด้วยความรักจริง ๆ ไม่เคยใช้วาจาหยาบคาย ต่อลูกเหมือนเพื่อนบ้านใกล้เคียง...”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๘)

“แม่ช่างนึกอยากจะทำมาหากินเลี้ยงลูกอยู่ตลอดเวลา
นบนั่งคิด”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๘)

“นบมองหน้าแม่ ความจริง แม่เป็นคนใจดีพอคู่ทีเดียว...ไม่ได้ตั้งหน้าตั้งตาค่าตัวและลูกเหมือนแม่ของแสน ก็อย่างที่ว่านั่นแหละ แม่คิดว่ามันเป็นอุปมงคลเสียแล้ว แม่จึงไม่ยอมปรินาค่า”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๑๖)

ผลจากการอบรมเลี้ยงดูนั้น ส่งผลให้ลูก ๆ ของนางสอยเป็นเด็กดี มีความคิดเป็นผู้ใหญ่ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน มีความรับผิดชอบ และตั้งใจเรียนหนังสือทุกคน ไม่มีใครเกรง ทำความเดือดร้อนมาให้ พ่อแม่ทุกคนรู้จักรับผิดชอบในหน้าที่ของตัวเอง และชวนขวยจะช่วยเหลือ พ่อแม่ เป็นเด็กที่รู้จักคิด ดังที่ผู้เขียนบรรยาย ว่า

“นายนั่งมองดูสาวซึ่งกำลังแตกเนื้อสาวอย่างพิจารณา...น้อยเริ่มมีแววสวยเก๋ พุดจาจะฉานเฉลียวฉลาดว่าที่จริง ๆ ลูก ๆ ของเขาเป็นเด็กดีทุกคน...”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๘๕)

“ นบมองไปตามร้านต่าง ๆ ทั้งในถนนซอย และนอกถนน มีร้านไหนบ้างไหมที่พอจะรับจ้างทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ได้ นบคิดว่า...เขาจะไม่เลือกงาน งานอะไรก็ได้ที่จะได้เงินมาช่วยครอบครัว อาจจะล้างชามขายของ ล้างรถ...บางที่ถ้าขาดแคลนมาก ๆ เขาอาจจะเรียนลักแล้วสอบเทียบเอาเอง เหมือนใครหลาย ๆ คนที่ได้ดิบได้ดีขึ้นมาด้วยการ

สอบเทียบ เทียบไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งถึงจุดหมายปลายทาง...ขอเพียง
แต่ให้มีใจก้าวหน้าเท่านั้นเป็นพอ...”

(กฤษฎณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๒๑๐)

“นับกับหน่วยเริ่มรับภาระในครอบครัวตั้งแต่เด็ก...แม่แต่ไม่ต้องทำ
งานหนัก แต่ต้องสำนักอยู่ตลอดเวลาถึงฐานะยากจนของตนเอง และ
จะต้องทำทุกอย่างที่ตนเองพอมิทางจะทำได้ โดยต้องเป็นเด็กดีด้วย”

(กฤษฎณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๒๘๒)

หรือ ผู้เขียนให้คุณคารา เศรษฐีเจ้าของชอย ชื่นชมลูก ๆ ของนางสอยว่า

“เป็นเด็กยากจน แต่ช่างมีดวงวิญญาณที่ดั่งงามอะไรปานนั้น”

(กฤษฎณา อโศกสิน ๒๕๓๐ : ๒๒๕)

นับมีความประพจน์ที่แตกต่างไปจากครอบครัวอื่นที่อาศัยอยู่ในบริเวณเดียวกัน แต่พ่อแม่ไม่สนใจจะอบรมเลี้ยงดูลูก ทำให้ลูกต้องเสียคนไปก็มี ผู้เขียนได้เน้นให้เห็นว่า พ่อแม่นั้นเป็นหลักทางความคิดให้กับลูก ถ้าพ่อแม่คอยอบรมดัดเตือนเอาใจใส่ ชี้นำความคิดในทางที่ถูกต้องให้กับลูก ลูกก็จะเติบโตขึ้นมาเป็นคนที่มีคุณภาพ มีคุณค่าต่อสังคม เพราะเด็กนั้นก็เหมือนลูกไม้จะดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่ที่ต้นกำเนิด และสภาพแวดล้อมที่เติบโตขึ้นมา

๕. ลูกหลานควรเอาใจใส่ผู้สูงวัยในครอบครัว

กฤษฎณาเสนอให้เห็นถึงแนวคิดนี้ไว้เพียงเรื่องเดียวคือ ถ่านเก่าไฟใหม่ โดยเสนอให้เด็กวัยรุ่นสมัยใหม่หันมาเอาใจใส่ผู้สูงอายุในครอบครัว ให้ความรักความอบอุ่นกับท่านเหล่านี้ ไม่ปล่อยให้ท่านเหงาอยู่เพียงลำพังในบ้าน เพื่อเป็นการลดช่องว่างระหว่างวัย และพยายามเข้าใจถึงธรรมชาติของผู้สูงวัยเหล่านี้โดยที่ไม่มีการแบ่งแยกเพศกัน กฤษฎณาสร้างครอบครัวของตัวละครเอกทั้งคู่ คืออนุภรรยาและมาตีให้มีความคล้ายคลึงกัน คือมีญาติผู้ใหญ่อยู่ในบ้าน และกฤษฎณาได้เสนอให้เห็นถึงธรรมชาติและพฤติกรรมของผู้สูงวัยเหล่านี้ที่บางครั้งอาจจะดูเหมือนเด็ก แต่ทุกท่านก็เป็นหลักทางใจให้กับลูกหลานได้ดีที่สุด และตัวละครเอกทั้งคู่คือมาตีและอนุภรณานั้นก็เป็นคนรุ่นใหม่ที่เห็นความสำคัญของทุกท่านเหล่านี้ จึงให้ความรักความเข้าใจและเอื้ออาทรต่อทุกท่านเหล่านั้น ทำให้ไม่มีช่องว่างระหว่างวัยที่ห่างกันมาก และความสัมพันธ์ระหว่างผู้สูงวัยกับลูกหลานในบ้านก็อบอุ่น ทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงพฤติกรรม ความรู้สึกและความต้องการของคนต่างวัยต่างเพศที่อยู่ในครอบครัวเดียวกัน เห็นข้อดีของการมีผู้ใหญ่อยู่ในบ้าน ให้ความสัมพันธ์

ระหว่างบุคคลในครอบครัวเป็นไปด้วยความสงบสุขราบรื่นและเข้าใจกันอย่างดี ดังที่ผู้เขียนได้บรรยายถึงความคิดของอุณากรรณ ผู้เป็นตัวแทนของคนรุ่นใหม่ ที่เสนอแนวคิดออกมาให้ผู้อ่านเห็นว่าลูกหลานนั้นควรหันมาให้ความรักและความเอาใจใส่ เห็นความสำคัญและเห็นคุณค่าของท่านเหล่านั้นให้มากขึ้นนั่นเอง ดังนี้

“คนแก่...ที่เป็นความหมายในใจหนุ่มสาว อาจเหมือนถ่านเก่าที่พวกเขาเขี่ยออกจากเตาไฟ พลังบ่นว่าหยาบหยาม แล้วเอาถ่านใหม่ใส่เข้าไปแทน เนื่องจากไม่สมเกียรติสมศักดิ์ศรีของไฟใหม่ ๆ อย่างพวกเขาเสียแล้วก็ได้ ถ่านเก่าก้อนเล็กจึงเจียมใจเจียมตนว่าพลังน้อยร่อยหรอเพราะเผาไหม้มาช้านาน...
แต่เขานั้น ทั้งรักทั้งบูชาถ่านเก่าสองสามก้อนของเขานี้ยิ่งนัก แม้เป็นขี้เถ้าแล้วก็ได้ใส่โกศแก้วเอาไว้ให้ไว้กราบสืบไป”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๓๔ : ๕๖๕)

ค. แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางดำเนินชีวิต กฤษณาเสนอแนวคิดที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตไว้ว่า ความทะเยอทะยานในทางที่ผิดนั้นจะก่อให้เกิดความสูญเสียโดย เสนอไว้ในนวนิยาย ๒ เรื่อง ได้แก่ ตะวันตกดิน และ กระเช้าสีดา ดังนี้

ในเรื่อง ตะวันตกดิน นั้น กฤษณาสร้างตัวละครเอกฝ่ายชายของเรื่องให้ เป็นคนที่มีความทะเยอทะยานอย่างสูง เนื่องจากในวัยเด็กเขาต้องประสบกับความยากลำบาก เนื่องจากทางบ้านฐานะไม่ดีเขาต้องต่อสู้กับอุปสรรคทุกอย่างด้วยตัวเองมาตลอด ทำให้เขาเป็นคนที่มีความทะเยอทะยานอย่างแรงกล้าที่จะดันตัวเองให้สูงขึ้น เขาจึงยอมทำทุกอย่างเพื่อความสำเร็จในชีวิตทั้งในด้านฐานะการเงิน และในด้านตำแหน่งหน้าที่การงานโดยไม่ได้คำนึงถึงว่าวิธีการนั้นจะถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ เขาพยายามทำทุกอย่างเพื่อความก้าวหน้าของตัวเอง ถึงแม้บางสิ่งที่เขาทำเขาจะทราบว่ามันผิดจริยธรรม หรือเป็นการลดศักดิ์ศรีของตนเอง หรือบางอย่างจะขัดความรู้สึกของเขาก็ตาม เช่น การประจบเจ้านาย ทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อเอาใจเจ้านาย ถึงแม้เขาจะทราบว่าเป็นการกระทำที่เข้าลักษณะประจบสอพลอ และผู้อื่นก็มองเขาอย่างดูหมิ่น แต่เขาก็ไม่สนใจเพราะคิดว่าถ้ามันแต่สนใจว่าคนอื่นจะมองตัวเองว่าเป็นอย่างไรก็คงไม่ต้องทำอะไรกันเลย หรือการให้วิธูซึ่งเป็นภรรยาของเขาโดยพฤตินัยไปเป็นอนุภรรยาลับ ๆ ของ “นาย” ที่มีพฤติกรรมชอบภรรยาของผู้อื่นเพื่อแลกกับตำแหน่งหน้าที่ การงานโดยไม่ได้นึกถึงศักดิ์ศรีของตนเองเลยทั้ง ๆ ที่เมื่อก่อนเขาก็เคยรังเกียจพฤติกรรมเช่นนี้ ถึงแม้บางครั้งเขาจะรู้สึกขัดแย้งภายในใจอย่างมากๆ แต่เขาก็ปลอบใจ

ตัวเองว่าวิธูก็ได้รับผลประโยชน์จากการกระทำครั้งนี้ด้วยเช่นกัน การต่อสู้เพื่อยกระดับตัวเองด้วยความทะเยอทะยานของเขาในครั้งนี้ถึงแม้ว่าเขาจะประสบความสำเร็จในหน้าที่การงานและฐานะการเงินก็ตามแต่ชีวิตของเขาก็ไม่ได้ประสบความสำเร็จอย่างแท้จริงเลย แสดงให้ผู้อ่านเห็นว่าผลของความมั่งคั่งใหญ่โตสูง ความทะเยอทะยานเกินตน หรือความรุ่งเรืองในชีวิตรวมถึงความมั่งคั่งที่ได้มาจากการประพาศิตศีลธรรมนั้นไม่สามารถสร้างความสุขที่แท้จริง คือ ความสุขทางใจให้กับชีวิตของคนได้

ในเรื่อง กระเช้าสีดา นั้น รำนำ ตัวละครเอกฝ่ายหญิงของเรื่องมีความทะเยอทะยานอย่างแรงกล้าที่จะพาตัวเองออกไปจากสภาพเด็กในบ้านของลือ เจ้าของบ้านซึ่งมีนิสัยเจ้าชู้ รำนำนั้นแอบรักลือมานานแล้ว รำนำจึงตกเป็นภรรยาของลือด้วยความเต็มใจ ด้วยความปรารถนาที่จะมีทุกอย่างพร้อมในชีวิตอย่างที่เธอใฝ่ฝันมาตลอด เธอจึงไปทำงานที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งและได้พบกับจรินทร์เศรษฐีใหญ่ เธอยอมเป็นภรรยาลับของจรินทร์ด้วยใจที่ปรารถนาในวัตถุสิ่งของที่จรินทร์มอบให้ เธอจึงมีสามีพร้อมกัน ๒ คนในเวลาเดียวกัน แต่เมื่อความจริงปรากฏขึ้นเธอจึงต้องไปจากชีวิตของคนทั้งคู่ เพื่อที่จะเป็นกระเช้าสีดาเกาะดันอันต่อไป ผู้อ่านจะเห็นว่าผลของความทะเยอทะยานและกอบโกยผลประโยชน์ทุกอย่างเข้าหาตัวเพื่อออกไปให้พ้นจากสภาพยากไร้ในอดีตด้วยการยอมเอาตัวเองเข้าแลกของรำนำนั้นเป็นวิธีการที่ผิด เพราะท้ายสุดก็ไม่มีใครยอมรับการกระทำของเธอได้ และรำนำเองก็ไม่เหลือผลตอบแทนใด ๆ จากการกระทำทั้งหมดที่ผ่านมาเลย

ความทะเยอทะยานในทางที่ผิดของโสรวารและรำนำจึงนำความสูญเสียและเศร้าใจมาให้กับผู้ประพาศิตัวเช่นนั้น หาใช่ความสำเร็จดังที่พวกเขาหวังเอาไว้แต่อย่างใด

ง. แนวคิดในด้านสังคม นอกจากกฤษฎณาจะให้ความสำคัญกับการเสนอแนวคิดในด้านครอบครัวแล้ว กฤษฎณาที่เสนอแนวคิดด้านสังคมไว้ด้วยเหมือนกัน แต่งานเขียนที่เสนอแนวคิดด้านสังคมนี้จะนำไปตามสภาพเหตุการณ์ หรือ สภาพของสังคม ในขณะที่เขียนเรื่องนั้น ๆ โดยที่กฤษฎณาจะสะท้อนให้ผู้อ่านทราบ และตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาเหล่านั้นอย่างกว้าง ๆ มากกว่าที่จะวิเคราะห์หรืออธิบายให้เห็นถึงที่มาและสาเหตุอย่างละเอียดถี่ถ้วนซึ่งเหมือนกับการเขียนแนวครอบครัว อีกทั้งมิได้เสนอแนวทางแก้ไขแต่อย่างใด พบดังนี้ คือ

๑. การพัฒนาทำให้คนบางกลุ่มเกิดความเดือดร้อน

๒. การปลูกป่าไม่มีทางสำเร็จได้ถ้ายังมีการคอร์รัปชันและการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า

๑. การพัฒนาทำให้คนบางกลุ่มเกิดความเดือดร้อน

กฤษฎณาจะเน้นปัญหาการพัฒนาที่เกิดขึ้นในสังคมกรุงเทพฯ ไว้ในเรื่อง ชาวกรุง เพียงเรื่องเดียวว่าการพัฒนาในด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะในด้านการคมนาคม นั้นจะก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา โดยเฉพาะด้านที่อยู่อาศัย คือ ปัญหาในเรื่องการถูกเวนคืนที่ดินเพื่อนำไปสร้างทางด่วนก่อให้เกิดความเดือดร้อนกับประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้ที่มีเฉพาะเงินเดือนประจำ ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก เช่น ครอบครัวของไกลสกุลที่คนส่วนใหญ่ในบ้านจะมีอาชีพรับราชการและไม่มีเงินมากพอที่จะเหลือเก็บไว้ใช้เมื่อมีความจำเป็นพิเศษเพิ่มขึ้นมา บ้านที่พวกเขาพักอาศัยก็เป็นทาวเฮ้าส์ที่กำลังผ่อนส่งอยู่ หรือ ครอบครัวของกันภัย ที่ย้ายเข้ามาจากต่างจังหวัด เงินที่ได้จากการขายบ้านและที่ดินที่ต่างจังหวัดก็นำมาซื้อบ้านที่เรียกกันว่าทาวเฮ้าส์ แต่ก็ยังต้องผ่อนส่งต่อไป เมื่อมีข่าวบริเวณที่พวกเขาพักอยู่นั้นจะถูกทางด่วนตัดผ่านทำให้ทุกคนต้องทุกข์ใจอย่างแสนสาหัสเพราะรายได้นั้นไม่มีมากพอที่จะซื้อบ้านในราคาที่แพงขึ้นทุกวัน ๆ ใด้ง่ายนัก ดังที่ผู้เขียนบรรยายไว้ ดังนี้

“การย้ายถิ่นมิใช่เรื่องง่ายเรื่องย่อย ใครไม่เจอก็ไม่มีวันรู้ซึ่ง ทุกอย่างยากลำบาก โดยเฉพาะคนที่ไม่มีถิ่นใหม่ ที่ดินแปลงใหม่ หรือบ้านหลังใหม่ไว้รองรับ ไม่มีเครดิตเกี่ยวกับเงินกู้เพียงพอสำหรับธนาคาร...เลือดในตาที่จะไหลออกมาเป็นหยด ๆ นั้นไม่ต้องพูดถึง มันไหลได้ทันที แม้กระทั่งไหลออกจากอก”

(กฤษฎณา อโศกสิน ๒๕๓๕ : ๓๑๕)

“ทางด่วนขั้นที่สามผ่านการเซ็นสัญญาไปแล้ว...กว่าจะได้ผลแน่นอนว่าที่ทางตรงไหนของใครถูกตัดเฉือนไปและจะได้ค่าเวนคืนค้ำค่าหรือไม่...สำหรับการโยกย้ายถิ่นฐานบ้างช่องของคน ซึ่งถือว่าเป็นเคราะห์กรรมใหญ่หลวงในชีวิต...เนื่องจากแต่ละรายไม่มีที่ดินแปลงอื่นสำรองไว้ ไม่มีแม่เงินรองรับ หากทางรัฐบาลไม่พิจารณาค่าชดเชยตามความเป็นไปได้ ไม่ว่าจะไปไหนได้ในการตีราคาที่ดินหรือไม่ได้เกี่ยวกับราคาค่าสิ่งก่อสร้างในที่ดินนั้นก็ถือว่าเป็นเวรเป็นกรรมอันหนักยิ่ง! ถ้าคำตอบแทนตกอยู่ในสภาพ “เป็นไปไม่ได้” ข้อมต้องกระทบกระเทือนชีวิตความเป็นอยู่ของพวกเขาทั้งสิ้น เพราะหนี้สินที่จะต้อง

เริ่มต้นผูกพันกันใหม่คราวนี้ ในคราวที่ที่ดินถีบราคาขึ้นไปจนสูงที่สุด วัสดุก่อสร้างแพงที่สุด ขาดแคลนที่สุด...สำหรับผู้ที่มีรายได้นำพอใจ ย่อมไม่รู้สึกรถึงความคับแค้น แต่คนรายได้น้อยพออยู่พอกินอย่างข้าราชการที่ไม่มีคำว่ารัฐวิสาหกิจต่อท้ายนั้น ถือว่านี่คือ ความตกอับเลวร้ายครั้งสำคัญที่สุดเช่นกัน”

(กฤษฎณา โศกสิน ๒๕๓๕ : ๕๒๐-๕๒๑)

การสะท้อนปัญหาของชนชั้นกลางที่มีรายได้น้อยพอที่จะเก็บสำรองไว้ในกรณีเร่งด่วน ใน เรื่อง ชาวกรง นี้ ก็คือ ปัญหาของคนส่วนใหญ่ในกรุงเทพฯ ที่ต้องเดือดร้อนเนื่องมาจากการย้ายหลักแหล่งประกอบกับการได้รับเงินค่าเวนคืนจากรัฐในราคาที่ไม่เป็นธรรม ไม่เหมาะกับค่าครองชีพที่แสนจะแพงในปัจจุบันนี้และการย้ายที่อยู่ออกไปไกลมากขึ้น แต่ต้องเดินทางเข้ามาทำงานทำให้ต้องผจญกับปัญหาจราจรที่ติดขัดอย่างมาก ประสบกับวันดำจากขูดขานพาหนะ อีกทั้งกรุงเทพฯ ยังขาดแคลนสวนสาธารณะซึ่งเป็นความร่มรื่นที่พอจะมองหาได้ในเมืองใหญ่แห่งนี้ และสิ่งสำคัญที่ขาดไปอีกอย่าง คือ ห้องสมุดทั้งของรัฐและเอกชน ห้องสมุดยังมีน้อยมาก เมื่อเทียบกับจำนวนประชากร สิ่งเหล่านี้กฤษฎณาได้สะท้อนออกมาไว้ในเรื่อง ชาวกรง เป็นการเสนอปัญหาของสภาพแวดล้อมรอบตัวเรา แต่กฤษฎณาไม่ได้เสนอทางออกหรือวิธีการแก้ปัญหาไว้แต่อย่างใด เป็นเพียงภาพสะท้อนให้ผู้อ่านได้ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ รอบตัวเราเท่านั้น

๒. การปลูกป่าไม่มีทางสำเร็จลงได้ถ้ายังมีการคอร์ปชั่นและการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า

กฤษฎณาได้สะท้อนแนวคิดนี้ไว้ในเรื่อง บุษบกใบไม้ เพียงเรื่องเดียว เป็นเรื่องราวที่สะท้อนถึงการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น ปัญหาการลักลอบตัดไม้ โดยผู้เขียนสร้างให้ตัวละครเอกของเรื่อง คือ สามภพนั้นเป็นเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ที่มีอุดมคติในการทำงานมาก ชื่อสัตย์สุจริต ไม่เคยโกงกินเงินของข้าราชการแม้แต่หนึ่งองศา มุ่งมั่นในการทำหน้าที่ของตนเองอย่างดีที่สุด ไม่เคยหวั่นไหวหรือท้อแท้กับการทำงานในหน้าที่เลย เขาทุ่มเททั้งชีวิตและจิตใจกับงานปลูกป่า เพราะงานปลูกป่านั้นเป็นงานที่ใช้ระยะเวลาอันยาวนานกว่าจะเห็นผล กว่าต้นไม้จะโตเต็มที่จะกินเวลานานหลายปี แต่ผู้ที่ทำลายลักลอบตัดไม้นั้นใช้เวลาเพียงเล็กน้อย ก็สามารถโค่นป่าทั้งป่าให้หมดไปในพริบตาได้ ดังที่ผู้เขียนบรรยายไว้ดังนี้

“...ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ สำหรับคนกลุ่มนี้ที่จะต่อสู้กับการทำลายต้นไม้ทั้งทางตรง ทางอ้อม ทั้งเจตนาและไม่เจตนาของคนหลากหลายจำพวก ไม่ใช่เรื่อง ง่าย ๆ ที่เขาจะปลูกป่าทดแทนบนเนื้อที่โล่งว่างของเขา ซึ่งถูกตัดโค่นจนโกรนเกรียน เพื่อผดุงความเป็นป่าและสร้างป่าขึ้นมาใหม่ เหมือนชาติบางชาติหรือเผ่าพันธุ์บางเผ่าที่สูญเสียเกือบหมดหลงเหลืออยู่เพียงส่วนน้อยนิด แล้วจะเอาส่วนน้อยนิดนี้มาทำพันธุ์สืบเผ่าพงศ์วงศ์วานให้เป็นปึกแผ่นแน่นหนาขึ้นมาอีกวาระหนึ่ง มันง่ายเหมือนกับกินข้าว เหมือนประชุมสัมมนาจั้นหรือ”

(กฤษณา อโศกสิน ๒๕๑๔ : ๒๐๒)

นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นว่าข้าราชการของกรมป่าไม้เองบางคนก็ยอมรับร่วมมือกับผู้กระทำผิดเพราะหวังเงินทอง เห็นแก่อามิสสินจ้างต่าง ๆ ที่ตัวเองจะได้รับ มากกว่าจะเห็นแก่ประเทศชาติและสังคมส่วนรวม เพราะงานด้านป่าไม้นี้เป็นงานที่มีผลประโยชน์จำนวนมหาศาลเข้ามาเกี่ยวข้อง และเป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์เกิดกิเลสได้มากอย่างหนึ่ง กฤษณาชี้ให้เห็นว่าการปลูกป่านั้นจะไม่มีทางสำเร็จได้โดยหากยังมีการคอร์รัปชัน และการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าอยู่ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นปัญหาที่ทุกคนควรจะร่วมมือกันหาทางป้องกัน และรักษาป่าไม้ของประเทศเอาไว้

จ. แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง กฤษณาได้เสนอแนวคิดนี้ไว้เพียงเรื่องเดียว คือ ลมที่เปลี่ยนทาง เสนอให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวคิดว่าการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้นควรค่อยเป็นค่อยไป โดยเสนอผ่านเรื่องราวที่เป็นการแสดงให้เห็นถึงปัญหาความขัดแย้งในด้านความคิดเห็นทางการเมืองในช่วงนั้น และสะท้อนถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงที่สภาพบ้านเมืองกำลังเปลี่ยนแปลง แต่ก็ได้ไม่ได้เจาะลึกมากนัก เป็นการสะท้อนปัญหาอย่างผิวเผินมากกว่า ในช่วงที่ทุกคนต่างก็หวาดหวั่นกับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจนเกิดความขัดแย้งกันขึ้นระหว่างบุคคลที่มีอุดมการณ์และแนวคิดต่างกัน ระหว่างคนรุ่นเก่าที่อนุรักษ์นิยมไม่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงกับคนรุ่นใหม่ที่ถูกหาว่าเอียงซ้าย การเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์บ้านเมืองนั้นมีผลต่อบุคคลในสังคมทุกระดับที่มีวัย ฐานะ และแนวคิดที่แตกต่างกันออกไป ผู้เขียนสร้างให้เคนเป็นนักหนังสือพิมพ์ที่ต่อต้านนายทุนและเป็นคู่รักของภริมาชาติที่เป็นลูกสาวนายทุน พ่อและแม่ของภริมาชาติถึงแก่กรรมเพราะเห็นว่าเป็นพวกหัวเอียงซ้ายพยายามจะล้มล้างนายทุนและเปลี่ยนแปลงการปกครอง ภริมาชาติต่อต้านบิดามารดาอย่างรุนแรง เมื่อเธอถูกจับตัวไปเรียกค่าไถ่ และรอดออกมาได้จึงเห็นถึงความรักของบิดามารดาจึงไม่เอาแต่ใจตัวเองดั้งเดิม ทั้งสองฝ่ายคือคนรุ่นเก่าและคนรุ่นใหม่จึงปรับตัวเข้ามาหากันได้

นอกจากนี้กฤษฎายังสร้างตัวละครต่าง ๆ ขึ้นมาเพื่อเสนอแนวคิดผ่านตัวละครเหล่านี้ด้วย เช่น รัม ชายหนุ่มที่มีหัวก้าวหน้า รัมต้องการเห็นสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นแต่ให้เป็นแบบ นุ่มนวลค่อยเป็นค่อยไปและมีหลักการ คือ ในส่วนที่ดีก็ควรจะคงไว้ให้อยู่อย่างเดิมและเปลี่ยนแปลงเฉพาะในส่วนที่ไม่ดี เฉพาะส่วนที่บกพร่องของสังคมเก่า ความคิดของรัมจึงยึดทางสายกลาง เป็นหลัก และมุ่งที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามวิถีทางของมันเองตามระบบระเบียบ หรือสร้างตัวละคร อีกตัวหนึ่งคืออันวิตา ลูกพี่ลูกน้องของภิรมยาที่ถึงแม้จะมีบิดาเป็นนายทุน แต่ก็พยายามยอมรับการ เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ยอมรับฟังความคิดและความต้องการของบุคคลอื่น แต่ก็ไม่ได้ถึงกับจะละทิ้ง ความสะดวกสบายไปเสียทุกอย่าง กฤษฎาชี้ให้ผู้อ่านเห็นถึงแนวคิดที่ว่าทุกอย่างต้องมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา ไม่มีใครฝืนได้ และการเปลี่ยนแปลงนั้นควรค่อยเป็นค่อยไป การยอมรับและ ปรับตัวให้เข้ากับภาวะหรือสิ่งที่กำลังเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งสำคัญ งานเขียนด้านการเมืองนั้นเป็นการเสนอปัญหาในระดับประเทศ เป็นปัญหาในระดับกว้าง แต่กฤษฎาก็ไม่ได้เจาะลึกลงไปนรายนละเอียดยิ่งแต่อธิบายให้เห็นถึงความคิดของคนแต่ละฝ่าย จึงเป็นเหมือนการสะท้อนภาพ เหตุการณ์ทางการเมืองในช่วงเวลานั้นออกมาให้ผู้อ่านเห็นมากกว่าจะวิเคราะห์ถึงเหตุผลว่าทำไมจึงเกิดขึ้น

สรุปได้ว่า ในนวนิยายที่ได้รับรางวัลทั้ง ๑๗ เรื่อง ของกฤษฎา โสภณ ผู้เขียนเสนอแนวคิด ๕ แนวด้วยกัน คือ แนวคิดเกี่ยวกับความรัก แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางดำเนินชีวิต แนวคิดเกี่ยวกับสังคม และแนวคิดเกี่ยวกับการเมือง

แนวคิดเกี่ยวกับความรัก กฤษฎาเสนอแนวคิดเกี่ยวกับความรักไว้ในนวนิยาย ๒ เรื่องว่า ความรักที่มากเกินไปก่อให้เกิดความสูญเสีย และความรักต่างฐานะเป็นไปได้ยากในสังคมปัจจุบัน

แนวคิดเกี่ยวกับครอบครัว เป็นแนวคิดที่กฤษฎาได้เสนอไว้มากที่สุดถึง ๑๐ เรื่อง แสดงให้เห็นว่า ผู้เขียนต้องการเน้นว่าครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีความหมายอย่างมากต่อสังคมส่วนรวม หากครอบครัวมีปัญหา ก็จะกระทบกระเทือนถึงสังคมส่วนใหญ่ กฤษฎาได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวไว้ในนวนิยาย ๑๐ เรื่องว่า การแต่งงานโดยปราศจากความรักนั้นจะทำให้เกิดการหย่าร้าง การแต่งงานที่มีปัญหาจากคู่สมรสและปัญหาจากคนอื่น พ่อแม่ควรทำตัวเป็นพระของลูก พื้นฐานการอบรมมีผลต่อพฤติกรรมและจิตใจของเด็ก และลูกหลานควรหันมาเอาใจใส่ผู้สูงวัยในครอบครัว การเสนอแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวของกฤษฎานั้น ผู้เขียนจะเน้นด้าน

ความสัมพันธ์ของสมาชิกในครอบครัวทุกระดับทั้งเรื่องของสามีภรรยา พ่อแม่ลูก ปู่ย่าตายายกับลูกหลานในครอบครัว รวมไปถึงจนถึงเด็กกับผู้ปกครองที่ขอมมาเลี้ยงด้วย

แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางดำเนินชีวิต กฤษณาเสนอไว้ในนวนิยาย ๒ เรื่องว่าความทะเยอทะยานในทางที่ผิดนั้นจะก่อให้เกิดความสูญเสีย

แนวความคิดเกี่ยวกับสังคม แนวคิดนี้จะเสนอปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ทางสังคมในขณะนั้น กฤษณาเสนอไว้ในนวนิยาย ๒ เรื่องว่าการพัฒนาทำให้คนบางกลุ่มเกิดความเดือดร้อน โดยเฉพาะในด้านการคมนาคมก่อให้เกิดปัญหาด้านที่อยู่อาศัยเพราะประชาชนส่วนหนึ่งจะต้องถูกเวนคืนที่ดินทำให้พวกเขาต้องเดือดร้อนกับการโยกย้ายที่อยู่ และการปลูกป่าไม่มีทางสำเร็จได้ถ้ายังมีการคอร์รัปชันและการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า ปัญหาป่าไม้นี้เป็นปัญหาระดับชาติเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์มหาศาลจึงต้องใช้ความร่วมมือกันของทุกคนในการแก้ไขปัญหา

แนวคิดเกี่ยวกับการเมือง แนวคิดนี้กฤษณาได้เสนอไว้ในนวนิยายเพียงเรื่องเดียว โดยเสนอให้เห็นแนวคิดที่ว่า การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนั้นควรค่อยเป็นค่อยไป ทุกฝ่ายควรยอมรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ความขัดแย้งก็จะน้อยลง

กล่าวได้ว่า แนวคิดในนวนิยายที่ได้รับรางวัลของกฤษณา อโศกสินทั้ง ๑๗ เรื่องนั้นมีความหลากหลายเป็นการเสนอแนวคิดทั้งในด้านสังคมและการเมืองมาจนถึงด้านครอบครัว ความรัก และแนวทางการดำเนินชีวิต โดยผู้เขียนได้สะท้อนแนวคิดออกมาให้เห็นอย่างชัดเจน และละเอียดลึกซึ้ง ทำให้ผู้อ่าน อ่านแล้วเข้าใจสิ่งที่ผู้เขียนต้องการจะเสนอได้อย่างแจ่มชัด